

Hugorm (*Vipera berus*)

Hugormefamilien (*Viperidae*)

Kendetegn

Længden ligger mellem 34 og 104 cm (kønsmodne dyr). Et mere eller mindre markant zig-zag mønster ned ad ryggen. Farven varierer fra mørkt rødlig til næsten helt sort. Hovedet klart markeret i forhold til kroppen. Lodrette pupiller. Hugormen har en "øjenbrynsbue" over øjnene. Halen er ret kort, kun ca. 1/10 af total længden og ender i en hornspids.

Hugormen varierer en del i farve og tegning. Hannen ofte grålig med en markant zig-zagstribе, mens hunnens mønster er mindre tydeligt eller fraværende og hunnen er mere brunlig eller rødlig. Der findes sorte varianter bl.a. i Klitmøller området.

Forveksling

Der er ingen mulighed for forveksling med andre slanger, idet der hverken findes verificerede fund af stålorm eller snog i Thy. Man skal helt til Bulbjerg eller nord for inden der er chance for at møde en stålorm.

Føde og levevis

Hugorme jager på flere måder. De kan ligge på lur efter byttet, men de kan også aktivt opsøge det. Primært ved hjælp af lugtesansen, som leder slangen i sporet efter et bytte. Når den er tæt på byttet, hugger den med stor kraft, og en portion gift presses ind i ofret, som typisk er mus, firben og frøer. Den kan dog også tage fugleunger f.eks. ved at kravle op i buske og tømme fugleleder. Byttet sluges helt.

Hugormen har tre typer af opholdssteder:

- et vinterkvarter
- et parringsområde
- et sommerkvarter

Den vandrer regelmæssigt mellem disse steder på bestemte tider af året og kommer altid tilbage til det samme opholdssted hver år. Vinter- og sommerkvarter kan ligge op til 2 km fra hinanden. I parringstiden kan en han vandrer op 500 m på en time.

I vinterkvarteret overvintrer hugormen enkeltvis eller i større antal i huller, især på bakkesider med kratvegetation, i 60-125 cm dybde under jorden. Stedet skal ligge så højt, at det ikke vandfyldes om foråret, og krattet er vigtigt, for at hugormen kan ligge nogenlunde i skjul, når den solbader lige før og efter vinterdvalen. Hannerne kommer frem i første halvdel af marts for at solbade, i kolde forår dog først lidt ind i april. Hunnerne kommer i først frem 30-40 dage efter hannerne.

Parringsområdet er et tørt område, der vender mod syd med lav plantevækst og tæt på vinterkvarteret. Her kan man i april-maj være heldig at se mange aktive hugorme inden for et lille område, hvor hannerne kæmper om hunnerne. Parringstiden varer ca. 1 måned.

I sommerkvarteret bor den ofte i stendynger, kvasbunker og lignende. Den kan godt lide områder med spredte buske og træer eller et bakket terræn, hvor den hurtigt kan skifte mellem steder med sol og steder med skygge. På den måde kan den hurtigt regulere sin kropstemperatur. Store, ensartede

områder som f.eks. midten af en flad klithede er derfor et dårligt levested for den.

Hugormen føder levende unger, typisk 7-10, oftest i begyndelsen eller midten af august. Ungerne har allerede zigzagstriben fra fødslen.

Den skifter ham 1-3 gange årligt.

Afhængigt af temperaturen (ca. 8 C) går hugormene i vinterkvarter omkring oktober.

Hugorm - han (Biopix)

Hugorm - hun (Biopix)

Nationalpark Thy

Hugormen er udbredt i hele Nationalpark Thy. Fra nord til syd. At hugormen er blevet mindre hyppig end tidligere er en udbredt opfattelse, men der mangler konkrete observationer og undersøgelser. Det er et af de første forårstegn i nationalparken, når hugormehannen fra midten af marts udnytter de første varmende solstråler i ly af buske og kvas for at undgå fjender som f.eks. mennesker, musvåger, krager og katte.

Jan	Feb	Mar	Apr	Maj	Jun	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Hugormen kan opleves i stort set hele den vestlige del af Thy, især i uforstyrrede solåbne områder, i plantagerne, klitområder eller på heder m.m., men også ofte fugtige arealer med enge og moser.

Her angives der blot nogle eksempler på levesteder:

Neden for Hanstholm Fyr omkring Batteri I og Hansted Mølleå. P-plads ved Batteri I (GPS 57.107612, 8.589847)

I terrænet før og omkring Stenbjerg Landingsplads. P-plads ved Stenbjerg Landingsplads (GPS 56.928316, 8.340025)

Lodbjerg Fyr området. P-plads ved Lodbjerg Fyr (GPS 56.823487, 8.263507)

Hugormen blev fredet i 1981.

Den må ikke fanges eller slås ihjel, men der er undtagelser.

Generelt bør man ikke opfordre folk til at slå hugorme ihjel, dog har man lov hertil eller til at indsamle dem, når de træffes i umiddelbar nærhed af boliger og skønnes at udgøre en risiko.

Det mest skånsomme er at indfange og flytte hugormen. Dette bør man dog ikke gøre, hvis man ikke føler, at man kan håndtere dyret sikkert, og især ikke i varmt vejr. Hvis det imidlertid lykkes at indfange dyret, bør man flytte det adskillige hundrede meter væk, da det ellers vil vende tilbage. Hvis flytningen

foregår i bil, skal man sikre sig, at hugormen ikke har mulighed for at slippe ud og gemme blandt sæder og i vangerne. Så har man for alvor et problem!

Hvis disse tiltag ikke er mulige, kan man være nødt til at slå dyret ihjel. Dette må specielt accepteres, hvis der leger små børn i området, eller hugormen har slået sig ned ved trappestenen. Derfor er der i bekendtgørelsen om fredning af krybdyr, padder, hvirvelløse dyr, planter m.m. følgende passus om hugorme:

“Hugorme kan indsamles og flyttes, når den træffes i umiddelbar nærhed af boliger og skønnes at udgøre risiko for mennesker. Såfremt der ikke er mulighed for indsamling, kan hugorm slås ihjel”. Denne formulering er valgt for at bringe de unødvendige drab på hugorme ned på et absolut minimum. Glæd dig over det spændende dyr og betragt den som et værdifuldt faunaelement i Nationalpark Thy.

Er hugorme farlige?

Hugormen bider kun, hvis den føler sig truet, eller hvis man kommer til at træde på den eller tage fat i den. De er ikke aggressive af natur, måske med undtagelse af hannerne på parringspladsen. Der bliver bidt ca. 200 personer/år.

Dødsfald som følge af hugormebid er meget sjældne, og dødeligheden ligger på omkring 0,2 promille. I perioden 1994-2001 døde én person som følge af hugormebid, mens der til sammenligning døde 15 personer som følge af stik fra hvepse, bier og gedehamse. Den lave dødelighed til trods skal et bid tages meget alvorligt, og man altid søge læge, hvis man bliver bidt.

Forskellige mennesker reagerer helt forskelligt på hugormebid. Mens nogle ingen symptomer oplever, vil andre få en alvorlig forgiftning og blive meget syge. Variationen skyldes blandt andet mængden af gift, alder, kropsvægt og graden af fysisk aktivitet efter biddet.

Et hugormebid er særlig farligt for små børn, da de – på grund af deres mindre fysiske kroppe - påvirkes stærkere af giftkoncentrationen. Derudover kan eksempelvis hjertepatienter opleve stort ubehag, da hugormegiften indeholder hjertegift. Ligeledes kan et hugormebid være farligt for gravide, da fosteret kan risikere at dø som følge af biddet.

Hugormen og mennesket

Hugormen har altid fyldt meget i folkesagn og folkemedicinen. Også i Thy.

I rapporten ”Udnyttelsen af klithederne i Thy”¹ kan man finde flere personlige beretninger om brugen af hugorm m.m. i den folkelige medicin.

Hugormen blev især brugt til bylder og andre former for betændelse. Derudover er der flere, der nævner anvendelsen mod gigtsygdomme. I alle tilfælde blev den tilberedt på samme måde.

Svaneapoteket i Thisted opkøbte tørrede hugorme af folk fra kystbyerne helt frem til fredningen i 1981. På apoteket blev de stødt og pulveriseret, fyldt i små poser og solgt til kunder fortrinsvis fra fiskersamfundene, men også til folk fra Thisted.

Den verdensberømte forfatter J.P. Jacobsen tilbragte som dreng (13 år) sin påskeferie 1860 i Hansted (Hansthalm) hos sin jævnaldrende kammerat Viggo Vørmer, hvis far var fyrmester på det nye Hansted Fyr. Han skrev en lille dagbog illustreret med egne tegninger, hvor han bl.a. beskriver de to drenges hugormejagter i klitterne og langs Hansted å.

¹ Udnyttelse af klithederne i Thy. Udarbejdet for Museer for Thy og Vester Hanherred, Thisted af Cand. Mag. Mie Buus med støtte fra Kulturarvsstyrelsen, september 2005.

Uddrag fra Langfredag: "Vi så en flok ørne om formiddagen. Vi gik ned i klitten til sandbakken for at se efter hugormens mage vi søgte, og vi kom, vi så, vi vandt, vi fandt den øverst oppe i risene.
"Den er stor!" råbte Viggo og straks var vi alle i færd med at hugge den med vores stokke, så bar vi den ned til åen, den var af samme størrelse som den første vi slog. Derpå gik vi langs med åen for at lade nogle pinde sejle".

Jens Peters tegning af hugormejakten – Langfredag 1860